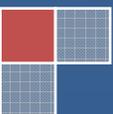

Western Balkans Security Issues

No. 1/2014

Research Center for Western Balkans Security Issues

March 2014.

ISTRAŽIVAČKI CENTAR ZA PITANJA BEZBEDNOSTI ZAPADNOG BALKANA
RESEARCH CENTER FOR WESTERN BALKANS SECURITY ISSUES

***WESTERN BALKANS
SECURITY ISSUES
No. 1/2014***

BEZBEDNOSNI PROBLEMI ZAPADNOG BALKANA
Br. 1/2014

March 2014. BELGRADE
ISSN 2334-6647(Online)

ISTRAŽIVAČKI CENTAR ZA PITANJA BEZBEDNOSTI
ZAPADNOG BALKANA

AUTORI:

WBRC Tim

UREDNIČKI ODBOR

mr Tešić Vladimir

Dimitrijević Ivan

ADRESA: Istraživački centar za pitanja bezbednosti Zapadnog Balkana,
11000 Beograd, Odabašićeva 3

www.wbrc.rs,

contact@wbrc.rs

Predsednik Upravnog odbora:

mr Tešić Vladimir

+381 66 00 77 59,

vladimir.tesic@wbrc.rs

TEHNIČKA PODRŠKA

Matić Dejan

Publikacija izlazi tromesečno.

**Terorizam i vehabizam u regionu Zapadnog Balkana
potencijalna bezbednosna pretnja: da ili ne?**

SADRŽAJ

Uvod	7
O Islamu	9
Istorijski razvoj vehabizma	14
Poreklo terorizma na Bliskom Istoku	18
Osama bin Laden i Al Kaida	21
Terorizam u Bosni i Hercegovini	23
Vehabizam u Bosni i Hercegovini	29
Zaključak	31
Literatura	32

Uvod

Od napada na Sjedinjene Američke Države, 2001. godine, terorizam predstavlja najveću bezbednosnu pretnju u celom svetu. Međutim, još uvek nije prihvaćena „univerzalna“ definicija pojma terorizam. Naime, ono što je za jedne terorizam, za druge je borba za slobodu, oslobođenje, teritoriju, ljudska prava, nacionalna i etnička pitanja.

U poslednje vreme region Zapadnog Balkana se pominje kao tranzit za teroriste koji se sa prostora Bliskog Istoka „prebacuju“ u države zapadne Evrope. U skoro svim terorističkim aktima u poslednjih pet godina koji su se desili u državama zapadne Evrope učestvovali su pojedinci (islamski ekstremisti) koji su deo svog života proveli na prostoru Zapadnog Balkana, u Bosni i Hercegovini ili Republici Srbiji, odnosno na Kosovu i Metohiji i u tzv. Sandzaku.

Danas, kada u većini stručnih članaka možemo pročitati da je mreža terorističkih organizacija razvijena na međunarodnom nivou (Al Kaida ili baza), region Zapadnog Balkana, a posebno teritorija Bosne i Hercegovine, je pozornica na kojoj se sukobljavaju dva pravca verovanja, odnosno dva načina razmišljanja o islamu. Na jednoj strani je Saudijska Arabija (suniti), dok su na drugoj strani Iran (šiiiti). Primera ima mnogo, ali jedan je veoma uočljiv. Putujući kroz Bosnu i Hercegovinu, naročito kroz Federaciju, može se uočiti veći broj dzamija nego što ih je ranije bilo. Na ulazu u dvorište dzamije istaknute su zastave Bosne i

Hercegovine i zemlje koja je pomogla izgradnju iste. Druga zastava je ili Saudijske Arabije ili Irana.

Nekolicina autora sa ovih prostora, kao i neki zapadni teoretičari, terorizam u regionu Zapadnog Balkana povezuju sa „mudzahedinima“ ili „vehabijama“. Mudzahedini, bar njih nekoliko, su nakon građanskog rata 1992-1995. godine ostali na teritoriji Bosne i Hercegovine. Vehabijski pokret pojavio se tek nakon rata i uglavnom se povezuje sa mudzahedinima koji su ostali i poženili se sa muslimankama iz Bosne i Hercegovine.

Ovim tekstom pokušaćemo da objasnimo vezu između terorizma i vehabizma u regionu Zapadnog Balkana, posebno u Bosni i Hercegovini i da dokažemo ili opovrgnemo tvrdnju da vehabizam predstavlja potencijalnu bezbednosnu pretnju za region i šire.

Da bi smo mogli raspravljati ili analizirati vehabizam kao način razmišljanja, pre svega je potrebno da odgovorimo na nekoliko pitanja o islamu, kako bi smo i onome ko do sada nije ništa znao omogućili da prati našu analizu odnosa između vehabizma i terorizma u regionu Zapadnog Balkana. Takođe, predstaviti ćemo i istorijske korene vehabizma, kao i nastanak, poreklo i razvoj terorizma u regionu. Da bismo mogli uopšte raspravljati o terorizmu u regionu potrebno je analizirati njegove korene, odnosno njegovo poreklo u regionu Bliskog Istoka, tamo gde je i praktično nastao moderni terorizam.

O Islamu

Islam znači stvaranje mira, predanost i požrtvovanost. Stvarati mir znači da vernik treba u miru živeti sa sobom i sa svojom okolinom. Predanost i požrtvovanost se izražava u prihvatanju i izvršavanju Božje volje i kroz to, musliman postiže mir sa islamom. U Kuranu, muslimanskoj svetoj knjizi, Bog kaže da je On Islam izabrao kao religiju za ljude: „Sada sam vam veru vašu usavršio i blagodat Svoju prema vama upotpunio i zadovoljan sam da vam islam bude vera.“ Kuran (5:3) Muslimani odbijaju zapadnjački izraz Muhamedanac, jer je Muhamed kao Božiji Poslanik bio prenosilac Božije poruke i jer je „samo Bog vredan obožavanja“.

Alah je arapska reč za „jedan Bog“ i nije ime nekog privatnog Boga muslimana, već je Alah jedini sa pravom obožavani Stvoritelj univerzuma. I arapski hrišćani nazivaju Boga Alah.

Šta znači reč musliman? Po značenju ove reči neko je musliman ko se svojevolumno podređuje Božjoj volji i koji u stvaranju mira vidi svoju dužnost. Musliman se postaje kada se izjavi da nema drugog Boga osim jednog i da je Muhamed Božji Poslanik. Kao što je rečeno svako ko svesno i svojevolumno prihvati Božju volju musliman je i zato su svi pređašnji poslanici pre Muhameda bili muslimani. U Kuranu se ne poseban način spominje Abraham (Ibrahim), koji je živio dugo pre Mozesa (Musa) i Isusa (Isa) i koji nije bio ni Jevrej ni hrišćanin. Na drugoj strani ima ljudi koji se nazivaju muslimanima, ali koji se ne podređuju Božjoj volji, dok

istovremeno ima ljudi koji se maksimalno trude da vode islamski način života. Ne može se donositi sud o islamu kada se posmatraju samo ljudi koji nose muslimansko ime, ali koji se po ponašanju i po načinu života ne ponašaju kao muslimani. Koliko je neko musliman zavisi od njegove spremnosti da veru i delo podredi Božjoj volji.

Muhamed je rođen oko 571. godine u gradu Meka u Arabiji kao član jednog uglednog plemena. Njegovi preci potiču od poslanika Ismaela, Ibrahimova sina. Otac mu je umro pre njegovog rođenja, a majka kada je imao šest godina. Nije posećivao školu, već je, kao što je u to doba bilo uobičajeno, bio othranjen od jedne dojkinje, a kasnije su ga deda i amidža primili i odgojili. Od rane mladosti bio je poznat po svojoj čestitosti. Kada je bio otprilike u dobi od 40 godina, pojavio mu se melek Gabriel u pećini u kojoj je meditirao i objavio mu da je Božiji poslanik. Takve objave su sledile narednih 23 godine i kasnije su sakupljene u formi knjige. Ta knjiga, Kuran, za muslimane je poslednja i zaključna Božija objava.

Muslimani priznaju sve bivše Poslanike, kao Adama (Adem), Noaha (Nuh), Abrahama (Ibrahim), Davida (Daud), Salomona (Sulejman), Mozesa (Musa), Isusa (Isa) i sve druge. Muslimani veruju da je Muhamed pečat Poslanika, odnosno, da je poslednji Božiji Poslanik. Oni veruju da se samo Bog, a ne neko ljudsko biće sme obožavati.

U islamu postoje dva glavna pravca: Šiiti i Suniti. Zajedničko za oba pravca je da im je Kuran i primer Muhameda osnova vere. Oba pravca se pet puta dnevno mole Bogu, poste u mesecu Ramadan i idu na Hadž, hodočašće u Meku. Razlika između

ova dva pravca ogleda se u dva različita načina razmišljanja. Muslimani koji izjave i dela Muhameda uzimaju kao obavezu, nazivaju se Suniti, dok drugi dodatne izjave i poglede Alije (Muhamedovog zeta) uzimaju kao merodavne i njega smatraju kao političkog i duhovnog Poslanikovog naslednika, zovu se Šiiti. Pojam „Šia“ od kojeg dolazi njihovo ime, znači partija, u ovom slučaju Alijina partija. Počela je u stvari kao politička partija, koja je Aliji htela pomoći sa političkim protivnicima. Danas šiita ima oko 15% od celog muslimanskog življa. Većina ih živi u Iranu i Iraku, dok su muslimani ostalih zemalja pretežno Suniti.

Islam se bazira na pet stubova, iz kojih proizilaze sledeće obaveze: svedočenje (sehada), da ima samo jedan Bog i da je Muhamed Božiji Poslanik; namaz (salah), koji je pet puta dnevno propisan; post (sijam), koji se u mesecu Ramadan čini; porez (zakat), obavezni porez za dobre svrhe od imetka imućnijih; hodočašće u Meku (hadž), koje svaki musliman najmanje jedanput u životu mora da obavi, ako to u zdravstvenom i materijalnom pogledu može da podnese. Svi ovi stubovi vere trebali bi da imaju istu važnost za jednog muslimana. Protivrečno je da neko obavi hodočašće, a da ne posti ili da ne obavlja redovnu molitvu. Uz navedene stubove potrebno je da svaki musliman izgrađuje svoj karakter kroz moralno ponašanje, vrline kao poštenje, strpljenje, istinoljublje i druge.

U islamu ne postoji pojam „sveti rat“. Misli se na reč „džihad“ što znači naprezanje, ili još tačnije „naprezanje na Božjem putu“. Svaka upornost koje se preduzima u svakodnevnicima da bi se postiglo Božje zadovoljstvo, može se smatrati džihadom. Jedan od najvećih stepena džihada je dignuti se protiv vladavine nekog tiranina i reći mu istinu. Borba protiv sopstvenog samoljublja i udaljavanja od loših načina ponašanja, može se isto tako smatrati „naprezanjem na Božjem putu“. Pod

pojmom „džihad“ isto tako se podrazumeva i uzeti oružje u ruke za odbranu islama ili neke muslimanske zemlje. Ovaj način džihada mora se proglasiti od religioznog vođstva neke zemlje ili od nekog muslimanskog državnog poglavara, koji sledi put Kurana i Sune.

Šerijat je sveobuhvatni zakon muslimana, koji proizilazi iz dva izvora: iz Kurana i iz Sune (zapisane izreke, dela i odobrenja Muhameda). Šerijat obuhvata sva područja ličnog i društvenog života. Cilj islamskog zakona je zaštita osnovnih ljudskih prava, pravo na život i posed, na političku i religioznu slobodu, zaštita prava žena i manjina. Mala stopa kriminala u muslimanskim društvima je očit primer primene islamskog zakona.

Islam osuđuje svaki oblik sile, npr. Krstaške ratove, vreme inkvizicije, 2. Svetski rat i slično. Onaj ko sprovodi silu ne može istovremeno praktikovati religiju. Ponekad je upotreba sile ljudska reakcija potlačenog naroda. Terorizam i upotreba sile postoji i tamo gde nema ili skoro nema muslimana. Ponekad se dešava upotreba sile u borbi imućnih protiv siromašnih ili potlačenih protiv tiranina. Mora se pronaći razlog zašto ljudi postaju teroristi. Terorizam kao sredstvo za postizanje nekog cilja se protivreči osnovama islama. Muhamed je u ratu zabranio borbu protiv ljudi koji nisu uključeni u borbene radnje. Čak je i zabranio uništavanje žetve protivnika.

Islamski fundamentalizam koji je u očima Zapada počeo sa revolucijom u Iranu, poistovećuje se sa terorizmom i zapadni Svet vidi u tome posle sloma SSSR najveću opasnost za sebe. Ali za ogromnu većinu muslimana na čitavom svetu „islamski fundamentalizam“ je pogrešan pojam. Oni prihvataju da žive po

fundamentu vere, ali ne i da su ekstremisti. Terorističke napade koji se sa islamom obrazlažu, mediji prikazuju kao akt „islamskog fundamentalizma“. Terorizam protivreči osnovama islama i napadi sa bombama ne mogu biti islamski ako postoji mogućnost mirnog rešavanja problema. Islam ne podržava rat. Islamska vera i njena kultura je doživela procvat u vreme mira, a ne u vreme rata. Zbog toga ne treba optuživati sve muslimane za dela pojedinaca.

Istorijski razvoj vehabizma

U kasnom Srednjem veku muslimani su živeli u tri velike imperije: u Osmanlijskom carstvu, čiji je vladar nosio titulu halife, verskog i političkog poglavara, koji je naslednik Božijeg poslanika Muhameda; u imperiji iranske dinastije Safavida, za koju je islam bio državna religija; i Mogulsko carstvo u Indiji, kojim je upravljala dinastija Akbara iz Delhija. U svakoj od pomenutih imperija, „Islam je postao samostalna duhovna i politička sila koja se prilagođava konkretnim prilikama i okolnostima“.

Tokom 18. veka navedena carstva su se našla u krizi. Muslimani su se okretali prošlosti, pokušavajući da se izvuku iz teških okolnosti u kojima su se nalazili. Nastojanja da se prilagode novom vremenu i uslovima prvo su se ispoljila na duhovnom planu. Kada je većina ljudi bila u beznađu i očekivanju novih opasnosti, svoje versko delovanje započeo je šeih Muhamed ibn Abdel Vahab, koji je utemeljio reformatorski pokret. On je 1743. godine uputio javni poziv muslimanima da se dzihadom suprotstave inovacijama i mnogoboštvu, koji je shvaćen kao poziv na sveti rat protiv drugih muslimana i kome je pružen otpor.

Poglavar beduina Muhamed ibn Saud je shvatio značaj verskog utemeljenja svoje politike koja se izražavala u njegovom nastojanju da proširi teritoriju svog poseda, za legitimizaciju pljačkaških pohoda i za jačanje sopstvenog uticaja u Nedzdu. Pružio je utočište Muhamedu ibn Abdel Vahabu i prihvatio njegovo učenje.

Muhamed ibn Abdel Vahab je dobio traženu političku podršku za širenje učenja i čišćenje Arabijskog poluostrva. Postigli su sporazum da je dzihad protiv kafira (nevernika) i mašarika (mnogobožaca) legitiman, kao i da je njihovo ubijanje i oduzimanje njihove imovine halal (dozvoljeno i neophodno). Njihova veza i veza njihovih porodica traje duže od dva i po veka i neraskidiva je. Upravo je korišćenje verskog učenja Muhameda ibn Abdel Vahaba predstavljalo stub na kojem je Muhamed ibn Saud izgradio dinastiju i državu (Prva saudijska država 1744-1818). Državni model koji je koristio za prve korake u stvaranju države, njegovi naslednici koriste do danas. Država je utemeljena na islamskim principima, Kuran je njen ustav, a šerijat zakon.

Vehabijско učenje je u početku šireno prikrivenom i individualnom usmenom propagandom, usmerenom na pojedince, porodice i klanove, postepenom infiltracijom u druge sredine i islamske škole, a manje povremenim gerilskim pohodima i upadima, osvajanjima i nasilnim sredstvima. Sledbenici Muhameda ibn Abdel Vahaba nisu pokazivali veći stepen militantnosti sve do njegove smrti 1791. godine, pri čemu je najverovatniji razlog bio taj što su se plašili snage Osmanlijske Turske i otpora tradicionalnih muslimana. Njegovi naslednici su pokazali kao vešti politički i vojni lideri. Njihovi vojni uspesi i zagovaranje povratka na izvorni islam doneli su vehabijma i porodici Saud širu podršku naroda na Arabijskom poluostrvu.

Početakom 19. veka vehabije su zauzeli gradove Nadzaf i Kerbalu (današnji Irak) i uništili su svetilišta i grobnice prvog šiitskog imama Alija i njegovih sinova, odnosno unuka Božijeg poslanika Muhameda, što im šiitski muslimani nikada neće oprostiti. Upravo u tom periodu počinje da se ispoljava fanatična vehabijska

militantnost, „prihvati učenje ili umri“. Takođe, zauzeli su svete islamske gradove Meku i Medinu pri čemu su uništavali svetilišta, mauzoleje i grobnice. Njihova vlast protezala se na prostoru od Persijskog zaliva do Crvenog mora. Osamnljije su pokušale da suzbiju vehabijski pokret, ali i pored vojnih pobeda i pogubljenja vehabijskog imama u Carigradu, nisu uspeli. Vehabije su se održale, a porodica Saud se ponovo uzdigla (Druga saudijska država 1824-1891).

Međutim, Druga saudijska država nikada nije uspela da stekne značajan stepen samostalnosti u odnosu na tursku vlast, jer su njeni vladari bili vazali Osmanlijske Turske. Tek po dolasku Velike Britanije u ovaj deo sveta, sredinom 19. veka, porodica Saud i vehabijski pokret su ojačali i uz značajnu vojnu, političku i ekonomsku podršku uspeli da ozbiljno dovedu u pitanje tursku vlast u regionu. Uz kraće prekide Velika Britanija je nastavila da pomaže porodicu Saud i 1915. godine je sve teritorije pod kontrolom porodice Saud stavila pod svoj protektorat, kao sila zaštitnica.

Do istorijske prekretnice za dinastiju Saud i vehabijski pokret dolazi početkom 20. veka, kada su zapadni saveznici u Prvom svetskom ratu podstakli Veliki arapski ustanak (1916-1918), čime su nastojali da oslabe protivničku Tursku, Nemačku i Austrougarsku. Obećali su arapima stvaranje jedinstvene arapske države od Adena u Jemenu do današnjeg Iskenderuna u Turskoj. Međutim, zapadnim silama jedinstvena arapska država na prostoru Bliskog Istoka nije odgovarala, te su pogazili obećanja data u Sajks-Pikoovom sporazumu (1916) i Balfurovoj deklaraciji (1917). Na Versajskoj mirovnoj konferenciji (1919) arapska nacija na Bliskom Istoku podeljena je na više teritorijalnih celina (kasnije država): Arabija,

Sirijska, Irak i Jordan. To je učinjeno radi lakše kontrole i dominacije nad arapskom nacijom.

U ovom kontekstu, često se navodi u stručnoj literaturi da su Britanci doveli na vlast porodicu Saud i njihove vehabijske sledbenike kako bi onemogućili stvaranje velike arapske države. Kolonijalne sile su uvek koristile islamsku ideologiju za slabljenje nacionalističkih i panarapskih pokreta i ideja. Reč je o konstanti u politici velikih sila, koja se može videti i danas.

Vehabijski pokret (vehabizam) bi, uprkos svim vojnim uspesima i uspostavljanjem kontrole nad islamskim svetim mestima i hadzilukom, ostao relativno malo značajan verski pokret da ogromni prihodi od nafte (veliki izvori otkrivena 1938. godine) nisu stvorili mogućnosti za širenje vehabijskih ideja u svetu. Tada su na Bliski istok došle američke kompanije, što je bio temelj za kasnije stvaranje Arapsko-američke naftne kompanije (ARAMCO) i pružanje finansijske podrške saudijskom kralju od 1943. godine.

Poreklo terorizma na Bliskom Istoku

Termin Bliski Istok odnosi se na deo sveta koji obuhvata Severnu Afriku, Jugozapadnu Aziju sa jugom Turske uključujući i Arapsko poluostrvo, Iran i Avganistan. Prema Albertu Huraniju, na ovom prostoru postoje dva glavna problema: islamska religija i istorija arapskog naroda.

Džonatan Vajt je u svojoj knjizi «Terorizam» dao nekoliko pretpostavki za razumevanje Bliskog Istoka:

1. Današnja geografska struktura Bliskog Istoka i sadašnji raspored političke vlasti, nastali su kao neposredan rezultat imperijalnog uticaja Evrope devetnaestog veka na taj region i ishoda Prvog svetskog rata.
2. Arapi, a naročito Palestinci, nisu jedini koji imaju monopol na terorizam.
3. Verske razlike su se na tom području razvijale vekovima, a fanatizam bilo koje strane, može da izazove nasilje. Na Bliskom istoku postoje i jevrejski i hrišćanski i muslimanski fanatici, koji se bave terorizmom u ime religije.
4. Mada je još od 1948. godine, kada je Izrael priznat kao država nacija, Bliski istok nestabilan, moderni terorizam razvio se tek posle 1967. godine. 1973 godine terorizam se pojačao, a tokom sledeće dve decenije postao je standardni način za izvođenje vojnih operacija.
5. Međutim, 1993. godine Organizacija za oslobođenje Palestine (PLO) odrekla se terorizma. To je začudo izazvalo ogromne tenzije. Sa arapske

strane, neke grupe su osudile akciju PLO, dok su je druge prihvatile. Do iste reakcije došlo je i u Izraelu, gde jedan deo političkih partija odobravao mirovne planove, a drugi se pripremao za rat. Mir na Bliskom Istoku je veoma fražilan, a terorizam je opasna opcija, jer u svako doba može da poremeti veoma osetljive pregovore, čak i onda kada je mirovni sporazum već potpisan i primenjen.

6. Svi ovi problemi još su komplikovaniji zbog nestašice vode i velikih klasnih razlika. Na ovom području žive neki od najbogatiji i neki od najsiromašniji ljudi sveta, koji većinom žive daleko od izvora vode.

Tri ključna događaja sa kraja 19. veka ključna su za oblikovanje modernog Bliskog Istoka. Prvi, raspadalo se Otomansko carstvo. Drugi, pojava političkog pokreta zvani «Cionizam». Treći sudbonosni događaj desio se između 1914 i 1918. godine za vreme Prvog svetskog rata. Želeći da oforme svoje uticajne sfere na Bliskom istoku, Evropske zemlje nastavile su da daju kontradiktorna obećanja. Kada se rat završio, pobedničke nacije smatrale su da su taj region preotele od Turaka. To je izazvalo dugoročne političke probleme.

Politička situacija na kraju Prvog svetskog rata omogućila je da se stvore tri uzroka iz kojih se razvijo terorizam na Bliskom Istoku. To su: problem političke kontrole Palestine (palestinsko pitanje, kontrola Palestine), problem ko će vladati arapskom svetom (Interarapsko rivalstvo/borbe), odnosi između dve glavne grane islama: šiita i sunita (Iranska revolucija). Svi oblici teroroizma na Bliskom Istoku imaju nekoliko zajedničkih karakteristika. Pre svega, to je nezadovoljstvo zbog postojanja Izraela. Zatim, većina ih je antiimperijalistički i antizapadnjački nastrojena. Svi imaju ideju za stvaranje ujedinjenog arapskog carstva sa islamom

kao religijom. I poslednje, možda najjača karika, bliskoistočni terorizam povezan je rodbinskim vezama, koje su nekada važnije od nacionalnog identiteta.

Nakon Drugog svetskog rata iz događaja na Bliskom Istoku nastao je moderni međunarodni terorizam. Nakon nekoliko terorističkih «avantura» PLO je izrastao u terorističku organizaciju koja je postala dominantna krajem dvadesetog veka. Posle neuspeha konvencionalnog rata koji su Arapi vodili protiv Izraela, terorizam je došao u prvi plan. Iz PLO se odvojilo desetak odmetničkih grupa koje Arafat nije mogao da kontroliše, a njenim «izbacivanjem» iz Libana rađa se čitav niz terorističkih organizacija. Najuspešnija grupa koja je nekada pripadala PLO-u je Abu Nidalova grupa.

Cilj bliskoistočnih terorističkih grupa bio je kontrola nad područjem na koje polažu pravo i Izraelci i Palestinci. U pokušajima da ovladaju tim područjem teroriste je odlikovao vatreni verski fundamentalizam, koji su koristili u borbi za kontrolu nad palestinskim pokretom, za širenje revolucionarnog islama i za širenje aktivnosti iz Avganistanskog rata. Nove revolucionarne grupe javile su se u Egiptu, Sudanu, Pakistanu i Alžiru i sve su bile pod uticajem revolucionarnog islama. Međutim, glavna opasnost međunarodnoj zajednici pretila je od grupe koju je osnovao Osama bin Laden.

Osama bin Laden i Al Kaida

Posle povlačenja Sovjeta iz Avganistana 1989. godine, mudzahedini su nastavili da se bore protiv Izraela i SAD. Kao njihov vođa izdvojio se Osama bin Laden, koji je za vreme boravka u Avganistanu bio pod uticajem šeika Abdulaha Azama.

Osamu bin Ladena obučavala je Obaveštajna služba Pakistana za borbu protiv Sovjeta, uz podršku Centralne obaveštajne agencije CIA. On je tokom obuke u Pakistanu i Avganistanu finansirao operacije mudzahedina. Nakon toga i sam je učestvovao u borbama i stekao veliko poštovanje saboraca, što se kasnije odrazilo i na veliku popularnost u Saudijskoj Arabiji.

Po povratku u Saudijsku Arabiju, bin Laden je doveo i nekoliko njegovih «avganistanaca» koje je zaposlio u njegovoj građevinskoj firmi. Prekretnica za bin Ladena desila se 1990. godine kada je Sadam Husein napao Kuvajt. Saudijska Arabija je tražila od međunarodne zajednice pomoć i hiljade nemuslimanskih vojnika stiglo je u «svetu zemlju» (Meka i Medina). Godinu dana kasnije, 1991. godine i «Pustinjske oluje» kada su muslimani počeli da se bore protiv muslimana pod vođstvom SAD, radikalni muslimani bilu su zaprepašćeni. Tada je bin Laden objavio rad Sjedinjenim Državama. Zajedno sa Iranom oformio je Međunarodno muslimansko bratstvo (prema Bodanskom). Obučavao je i finansirao terorističke grupe pripremajući ih za obaranje muslimanskih vlada, koje nisu saradivale sa bratstvom. Zbog tih aktivnosti pobeo je iz Saudijske Arabije u Avganistan i

kasnije Sudan. Do kraja 1992. godine imao je skoro 500 Avganistanaca koji su radili za njega u Sudanu. Jedan od prvih napada na SAD koje je organizovao bio je napad na hotel u Jemenu gde su bile smeštene američke trupe.

Osama bin Laden je «reformator» terorizma u modernom svetu. On je za razliku od PLO prevazišao državu i delovao je samostalno. Njegovo preduzetništvo mu je omogućilo da finansira i komanduje sopstvenom terorističkom mrežom. Imao je sve što mu je potrebno za organizaciju terorističkih napada. Jedini problem je imao u nalaženju mesta za sakrivanje. Pripadnici njegove grupe išli su u Alžir, Egipat, Bosnu, Pakistan, Somaliju, Kašmir i Čečeniju. Američki obaveštajni izvori smatraju da su oni išli i u Sjedinjene Države i povezuju ga sa bombaškim napadom na Svetski trgovački centar 1993 godine. Svoju grupu Avganistanaca nazvao je Al Kaida ili baza. Glavna taktika Osame bin Ladena bili su bombaški napadi. Njegova grupa i on su povezani sa većinom terorističkih napada 90-tih godina prošlogo veka čija meta su bile SAD.

Terorizam u Bosni i Hercegovini

Sprovodeći aktivnosti u svim delovima sveta, Al Kaida je razvila svoju mrežu po čitavoj planeti. Prema tome i u Bosni i Hercegovini, koja je bila nezaobilazna tačka za sve radikalne islamiste tokom građanskog rata 1992. do 1995. godine. Domagoj Margetić u svojoj knjizi «Islamistički terorizam na jugu Evrope» razmatra terorizam u BiH kroz dva međusobno povezana konteksta: BiH u mreži globalnog terorizma i lokalni terorizam u BiH.

Što se tiče BiH u mreži globalnog terorizma, na osnovu proučavanja domaće i strane literature, može se reći da su u BiH u periodu građanskog rata boravili pojedinci koji su kasnije učestvovali u terorističkim napadima u Evropi i SAD. BiH je služila kao pogodan teren za obuku i pripremu terorista, islamskih ekstremista, za napade na ciljeve u Evropi i SAD. Tokom 1993. godine i 1994. godine u BiH su registrovani boravci Osame bin Ladena, Abu Malija i Zawahirija. Međutim, u navedenom periodu a i kasnije, u BiH nisu registrovani teroristički napadi na pripadnike međunarodne zajednice. Al Kaida i Osama bin Laden koristili su BiH kao logističku bazu i poligon za obuku i pripremu svojih pristalica za napade na ciljeve u zapadnoj Evropi. Teroristički napadi na prostoru BiH delovali bi kontraproduktivno i ugrozili bi njihov boravak u BiH i slobodu koju su imali. Za većinu aktivnosti islamskih ekstremista znali su visoki politički i vojni funkcioneri muslimana, kao i agenti CIA u BiH, odnosno SAD.

Ministar unutrašnjih poslova Federacije BiH Mehmed Žilić je 25. juna 1999. godine izjavio da je u Federaciji BiH registrovano 203 slučaja terorizma u periodu od 1. januara 1996. do 24. juna 1999. godine. Ovo su samo neki od njih:

- Pokušaj ubistva predstavnika Ujedinjenih nacija u Mostaru 12. februara 1996. godine.
- Pokušaj atentata na papu prilikom njegove posete Sarajevu 12. aprila 1997. godine. Za postavljanje veće količine eksploziva koji je na vrijeme otkrila policija Federacije BiH, optuženi su mudžahedini.
- Napad na američkog vojnog instruktora 20. oktobra 1997. u Zenici.
- Bombaški napad u zapadnom Mostaru u noći između 17. i 18. novembra 1997. godine. Ovu terorističku akciju su izveli mudžahedini. Za zločin su osuđeni bivši pripadnici odreda El Mudžahedin Ali Ahmed Ali Hamad, Ahmed Zuhair Handalae i Nebil Ali Ali Hila (zvani Abu Jemen).
- Bombaški napad u Travniku 31. jula 1998. godine, pri čemu je podmetnutom eksplozivnom napravom ubijen policajac povratnik Ante Valjan. Za ubistvo je optužen vehabijski pokret i urednik islamskog časopisa „SAFF“.
- Bombaški napad u Travniku 9. februara 1999. godine.
- Bombaški napad u Sarajevu 16. marta 1999. godine.
- Ubistvo porodice Anđelić u Kostajnici kod Konjica 24. decembra 2002. godine. Ubistvo je počinio pripadnih vehabijskog pokreta Muamer Topalović zbog verskog fanatizma. Terorista je bio član organizacije „Aktivna islamska omladina“ i humanitarne organizacije „Džemijer el Furkan“ iz Sarajeva, a koju je finansirao Visoki Saudijski Komitet.

- Bombaški napad na «Coca-cola» fabriku u Hadžićima 30. marta 2003. godine. Napadači su ostavili poruku „Za Sjedinjene Američke Države od Islamskog džihada“.
- U novembru 2005. sprečen je bombaški napad tako što je uhapšena teroristička grupa Mirsada Bektaševića.
- Bombaški napad u Vitezu u oktobru 2008. godine.
- Bombaški napad u Bugojnu 27. juna 2010. godine. U ovoj terorističkoj akciji ubijen je Zvonko Barbić. Za zločin su osuđeni Suvad Đidić i Almir Ibrahimović. Ovaj teroristički napad su izveli pripadnici vehabijskog pokreta.
- Napad na ambasadu SAD, Mevlid Jašarević 2011. godine.

Izvršitelji navedenih dela regrutovani su iz sledećih rizičnih grupa:

- bivši pripadnici vojne jedinice El Mudzahid, među kojima je bilo i članova terorističke organizacije Al Kaida, koji su u među vremenu dobili državljanstvo BiH, osnovali porodice i prividno se uklopili u društvo;
- Aktivna islamska omladina, koja ima svoje organizacije skoro na celoj teritoriji F BiH;
- organizacije koje po raznim osnovama (radnim, humanitarnim) dolaze u BiH, a utemeljene su u islamskim zemaljama;
- strani državljani afro-azijskoga porekla kojima je po bilo kojoj osnovi odobren boravak;
- ražalovani pripadnici Armije BiH koji nemaju rešena egzistencijalna pitanja;
- pripadnici vojske koji su prolazili razne obuke u rukovanju minsko-eksplozivnim sredstvima.

Danas kada se u regionu Zapadnog Balkana, pomene reč terorizam, misli se na islamske ekstremiste, odnosno vehabije ili selafije. U svojoj knjizi, koju je napisao u zatvoru, Ali Ahmed Ali Hamad, bivši pripadnik odreda El Mudzahid i Al Kaide, objasnio je sličnosti i razlike između vehabija, selafista i terorista. Jedina dodirana tačka za sve jeste to da svoju borbu sprovode na Alahovom putu.

Ali Hamad kaže da je selafizam kao vid radikalnog ili izvornog islamskog učenja u smislu modernog pokreta nastao u Egiptu sredinom devetnaestog veka, a putem veza između pokreta lokalnih (Mladi Muslimani) i egipatskih islamista je prenesen među muslimane na prostoru bivše Jugoslavije. Salafizam kao islamsko učenje je vrlo blizak vehabizmu, iako se pozivaju na iste principe izvornog tumačenja Kurana (vraćanje izvornom islamu), ove dve grupe se distanciraju jedni od drugih. Jedna od većih organizacija koja predstavlja ovo učenje je Muslimansko bratstvo čiji sloglan glasi «Kuran je naš ustav». Selafizam se protivi svakoj inovaciji i zabranjuje teološku diskusiju pozivajući se da ono što je napisano u Kuranu ne može da se tumači, nego mora da se striktno prihvati onako kako je napisano, odnosno bukvalno. Selafije se protive svakom nacionalnom uticaju na tumačenje i praktikovanje islama i pri tome zagovaraju izvorni islam koji treba da se svuda tumači i praktikuje jednako. Oni ispred nacionalnih interesa stavljaju interese islama, te su kao takvi protivnici arapskog nacionalizma koji tumače kao ideju koja razjedinjuje muslimane. Selafisti su pobornici panislamizma jer zagovaraju islamsko društvo bez nacija, odnosno jednu veliku islamsku državu za sve muslimane svijeta. Zagovaraju islamsko uređenje i islamski zakon (šerijat), koji je po njima viši zakon u odnosu na bilo koji drugi svetovni ili državni zakon.

Ali Hamad za vehabije kaže sledeće: Muslimani se moraju ujediniti u islamsku (šerijatsku) državu, koja treba da uvažava islamska pravila i koja treba da bude u dobrim odnosima sa drugim državama i verskim zajednicama širom sveta, kako politički, tako i na ekonomskom planu. Islamska država ima puno pravo da upotrebi vojnu silu da bi branila svoju teritoriju u slučaju napada od strane bilo koga. Ako ne može postići mirovni i politički sporazum, tek tada se rešava problem vojnim načinom. Protive se ubijanju ljudi zbog verskih razlika. Takođe se protive, ukoliko nemaju islamsku državu, borbi u ime Alaha. Opravdavaju sveti rat samo u slučaju da budu napadnuti i da vladar islamske države naredi i odobri borbu.

Na osnovu svog iskustva koje je stekao kao pripadnik Al Kaide, Ali Hamad za teroriste kaže sledeće: Islam i muslimani su napadnuti od strane hrišćana i Jevreja, te je dužnost svakog muslimana da učesće u oslobođenju bilo koje islamske države, kao što su to radili i još rade u Palestini, Avganistanu, Burmi, Kašmiru, Iraku, Čečeniji, Pakistanu itd. Svaka osoba koje ne pripada islamu je protivnik i učesnik u brobi protiv islama. Svaki musliman koji ne prihvati navedeno mišljenje je izdajnik. Odvajaju se od običnih sunita, selefista i vehabija. Sebe nazivaju Mudžahedini ili Alahovi borci. Sve aktivnosti koje sprovode su u cilju stvaranja islamske države. Ko pogine u borbi biće šehid, to znači da će posle smrti biti nagrađen.

Iz Ali Hamadovog kazivanja i opisivanja tzv. islamista, koji priznaju samo Islam i islamsku državu, za koje ne postoji nacija, možemo zaključiti da imaju samo jedan cilj a to je stvaranje jedne jedine islamske države u kojoj neće biti nacionalnih i

bilo kojih drugih podela. Jedina razlika je u tome što svaka grupa ima svoju strategiju i način na koji misli da to ostvari, a to je njihov najveći „problem“.

Vehabizam u Bosni i Hercegovini

Vehabizam kao ekstreman verzija islama u kojoj se doslovno tumači Kuran, dominantan je oblik islama u Saudijskoj Arabiji, gde je i nastao, kao što smo rekli. Većina muslimana na Zapadnom Balkanu, odnosno u BiH, pripada Hanafi školi, ogranku sunitskog islama koji je ustanovljen u Iraku u 8. veku. Ovaj oblik islama veoma je tolerantan prema razlikama koje postoje između islamskih zajednica, što je omogućilo da se vehabizam i njegove pristalice održe i posle rata, kao i da se vehabijski pokret nastavi razvijati uz finansijsku pomoć Saudijske Arabije.

Devedesetih godina prošlog veka, grupe islamista, čija su uverenja ekstremna, pojavile su se u u Bosni i Hercegovini. Izbijanjem građanskog rata 1992. godine stvorili su se uslovi da se na novo krizno područje pošalju ljudi sa iskustvom sa Bliskog Istoka, koji su već ratovali protiv nemuslimana, kao i da se regrutuju novi „mudzahedini“ sa prostora BiH. Tadašnje muslimansko političko rukovodstvo imalo je veoma bliske odnose sa islamskim državama i terorističkim grupama sa Bliskog Istoka, koje su preko humanitarnih organizacija osnovanih u BiH, Hrvatskoj i Austriji slale ljudstvo, oružje i novac za borbu protiv nemuslimana.

Dobrovoljci koji su dolazili u BiH preko NVO „Agencija za pomoć zemljama trećeg sveta“ (*Third World Relief Agency TWRA*) iz Saudijske Arabije, Egipta, Sudana i Jemena nazivali su sebe mudzahedini. Smatra se da ih je bilo oko 3000 hiljade i da je vehabizam vid islama koji su upražnjavali. Posle rata, deo ih je ostao

i dobio državljanstvo BiH na osnovu sklapanja braka sa domaćim muslimankama. Odvojili su se u posebne zajednice i naselili su uglavnom ruralne predele BiH.

Vehabijska zajednica u BiH je prvi put registrovana 1995. godine u rejonu Velike Kladuše, gde joj je vođa bio Osman Galijašević. Galijašević je poznat po izjavi „Zapad može zaboraviti na bilo kakvu prijetnju sa Istoka, prava prijetnja je zelena boja islama“. Danas je aktivno nekoliko skupina koje pripadaju vehabijskoj zajednici u BiH i nalaze se u opštinama Zenica, Žepče, Kalesija, Travnik, Bugojno, Zavidovići, Maglaj, Tešanj, Brčko, Sarajevo, Mostar, Konjic, Jablanica, Sanski Most, Teslić i Doboj. Najpoznatije skupine su locirane u selima Gornja Maoča, Šatorovići, Bužim, Bočinja i Željezno polje. Najuticajnije ličnosti u zajednici su Nusret Imamović, Husein Bilal Bosnić i Ibrahim Dedić.

U BiH se mogu uočiti znatne promene koje su stigle sa dolaskom „stranaca“ muslimana i novca iz Saudijske Arabije i drugih islamskih država. Jedan od najupadljivijih projekata u Bosni je Kulturni centar kralja Fahda u Sarajevu koji je svečano otvoren 2001. godine. U sastavu kompleksa se nalazi dzamija za 5.000 vernika kao i saudijska Visoka komisija. Čitav projekat je kostao 10 miliona evra.

U pretežno muslimanskoj oblasti Bugojna, u srednjoj Bosni, zahvaljujući darežljivosti jedne od žena saudijskog kralja, otvorena je dzamija princeze Al Dzuhara Al Brahim kao i kulturni centar, koji obuhvata prostor za 2.000 vernika, biblioteku i arapsku jezičku školu. Ovakav projekat sasvim je netipičan za bosanske uslove, gde su dzamije tradicionalno znatno manje. Ovo je pokazatelj razlike između dva različita pristupa veri, bosanskog i saudijskog.

Zaključak

Vahabizam je pokret u okviru islama koji postoji preko 250 godina. Na prostoru Zapadnog Balkana ga nije bilo sve do pre 20 godina. Dolaskom mudzahedina devedesetih godina 20. veka u „sveti rat“ došao je i vehabizam, prvo u BiH, a zatim i u druge države Zapadnog Balkana. Razvoj vehabijskog pokreta na ovim prostorima teče uz svesrdnu finansijsku pomoć Saudijske Arabije.

Na osnovu njegovih karakteristika, za vehabizam možemo reći da je rigidna forma islama, da je pravac koji propagira vraćanje fundamentima vere i njenim korenima, kao i da je sam po sebi ekstreman. Ipak, ne možemo tvrditi da su svi pripadnici tog pokreta istovremeno i pripadnici bilo koje terorističke organizacije ili grupe.

Ranije smo naveli nekoliko terorističkih napada u BiH koji su pripisani, makar u medijima, pripadnicima vehabijskog pokreta ali ne i samom pokretu ili vehabijskoj zajednici u BiH. Takođe, lideri te zajednice su se nakon tih događaja oglašavali i ograđivali od akata pojedinaca. Naime, nakon terorističkih napada nijedna teroristička grupa nije preuzela odgovornost što je uobičajena praksa takvih grupa. Prema tome, „vehabija“ nije „terorista“, ali jeste ekstremista, što znači da je potencijalni „terorista“, a prisustvo vehabijske zajednice u regionu jeste bezbednosna pretnja.

Literatura

Ali Ahmed Ali Hamad, MEĐUNARODNI TERORIZAM I AL-KAIDA, 2004.

Domagoj Margetić, ISLAMISTIČKI TERORIZAM NA JUGU EVROPE, Zagreb 2006.

Evan Kohlmann, AL-QAIDA'S JIHAD IN EUROPE THE AFGHAN-BOSNIAN NETWORK, New York 2004

Jirgen Elzeser, DZIHAD NA BALKANU, Beograd 2006.

Dzonatan R. Vajt, TERORIZAM, Beograd 2004.

Beograd, 2014.

Istraživački centar za pitanja bezbednosti Zapadnog Balkana

Odabašićeva 3

11000 Beograd

www.wbrc.rs

contact@wbrc.rs

Tel: 00 381 66 00 77 59